

Åre gamla kyrka

Restaurering av två ljuskronor, 2013

Åre socken, Åre kommun

Henrik Ylikoski

RAPPORT - JAMTLI 2014:4
ISSN 1654-2045

Utgivning och distribution:

Jamtli

Box 709

831 28 Östersund

Tel 063-15 01 00

Fax 063- 10 61 68

© Jamtli 2014

Allt kartmaterial från GSD-Fastighetskartan © Lantmäteriverket

Ärende nr MS2006/02204

Omslagsbilder: Krona 2 (den främre lilla kronan) efter restaurering

Foto: Sofia Carlsson, Björn Olofsson, Henrik Ylikoski, Jamtli

Redigering och layout framsida: Lena Ljungkvist

ISSN 1654-20454700

Innehållsförteckning

INLEDNING	3
KARTA	4
BAKGRUND	5
DEMONTERING AV LJUSKRONOR.....	5
ÅTERMONTERING AV LJUSKRONOR.....	6
BESKRIVNING AV UTFÖRDA ÅTGÄRDER	9
AVVIKELSER	10
ANTIKVARISKT UTLÅTANDE	13
BILDER	14

Inledning

Länsstyrelsen i Jämtlands län beviljade 2011-02-10 Åre församling tillstånd till restaurering av två ljuskronor i Åre gamla kyrka (lst d nr 433-148-11). Arbetet har med vissa avvikelser följt Jamtlis åtgärdsprogram daterat 2010-11-25 samt villkoren i länsstyrelsens beslut.

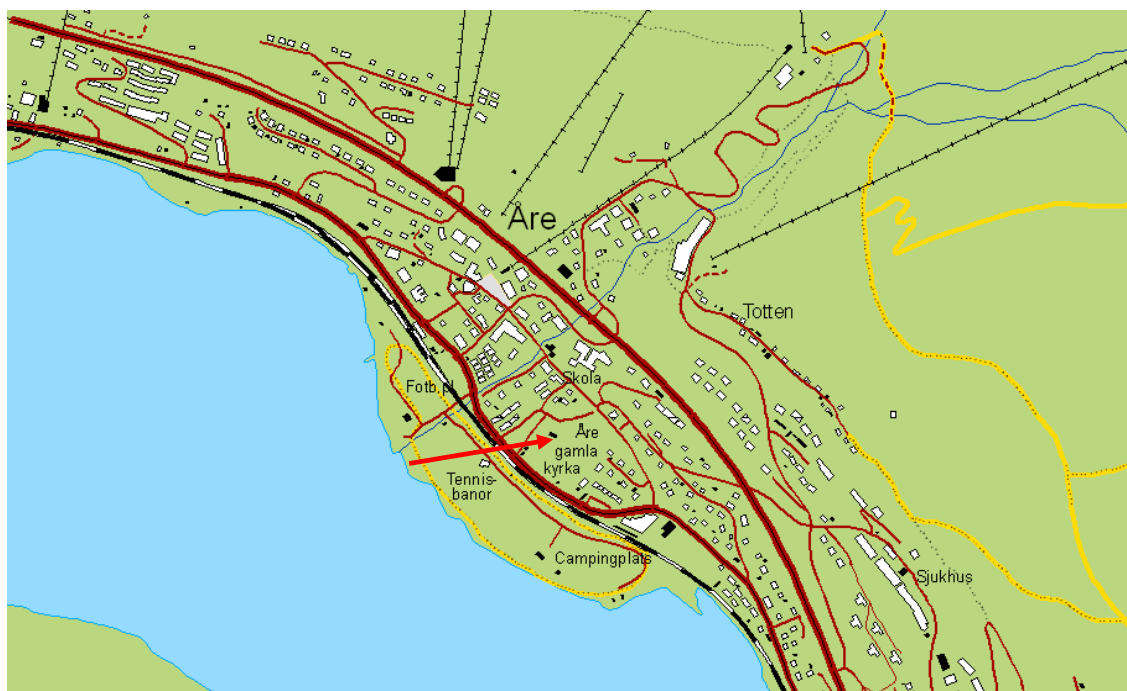
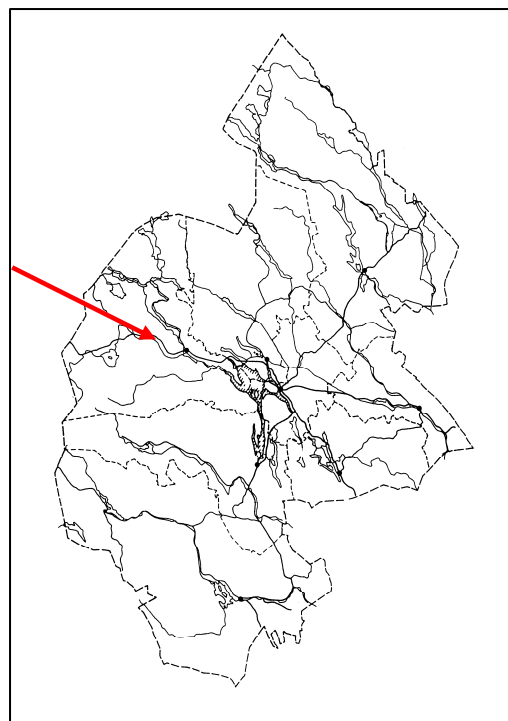
Arbetet som utförts under sommaren 2013 har innefattat demontering av kronorna, transport till Stockholm för rengöring och ombindning samt återmontering av kronorna i kyrkan. Entreprenör för restaureringsarbetet har varit K A Jonssons eftr AB i Stockholm. Jamtli har genom Björn Olofsson ansvarat för antikvarisk medverkan, demontering och packning samt återmontering på plats.

Slutbesiktning skedde 2013-11-01. Besöksprotokoll, fotografier, ritningar och andra handlingar som rör arbetet finns i läns museets arkiv.

Östersund den 10 januari 2014

Henrik Ylikoski
Antikvarie

Karta

Ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriverket. Ärende nr MS2006/02204

Bakgrund

Åre gamla kyrka har medeltida ursprung, men genomgick en omfattande utbyggnad 1736. Delar av inventarierna har återbördats från Åre nya kyrka i Duved, dit de fördes omkring 1894, i samband med att den nya kyrkan invigdes. 1924 genomfördes en större restaurering av kyrkorummet. Troligen återuppsattes kristallkronorna efter detta arbete. Ljuskronornas historia är inte närmare känd, men bör av formen att döma placeras i 1700-talet.

Ett åtgärdsprogram för ljuskronorna utarbetades 2010 av konservator Sofia Carlsson, Jamtli. De föreslagna åtgärderna omfattar rengöring från smuts, ärg och putsmedel samt utbyte av elinstallationer. Saknade prismor ersätts i möjligaste och märks med årtal. Polering och skyddslackering av metall, omknytning av prismor mm, riktning och översyn av stomme, armar och infästningar. Länsstyrelsen i Jämtlands län beviljade 2011-02-10 Åre församling tillstånd till restaurering av de två ljuskronorna i Åre gamla kyrka (lst d nr 433-148-11).

Arbetet som utförts under sommaren 2013 har innefattat demontering av kronorna, transport till Stockholm för rengöring och ombindning samt återmontering av kronorna i kyrkan. Entreprenör för restaureringsarbetet har varit K A Jonssons eftr AB i Stockholm. Jamtli har genom Björn Olofsson ansvarat för antikvarisk medverkan, demontering och packning samt återmontering på plats. Slutbesiktning skedde 2013-11-01.

Demontering av ljuskronor

Demontering av ljuskronor i Åre gamla kyrka. 2013-06-19. Närvarande: Bengt Nordqvist och Björn Olofsson Jamtli, samt Börje Andersson och Niklas Lindberg, Åre församling.

Nedtagningen gjordes gemensamt av vaktmästarna och Jamtli genom att ett rep fästes i kronornas öglor. Kronorna hakades av och kunde firas ner då repet löpte i en ögla högre upp i hängaren. Väl nere vid golvet trädde en stång genom kronans hängögla och kronorna bars ut till transportlådorna utanför vapenhuset

Den mindre kronan som hänger främst, närmast koret, togs ned och fotodokumenterades först när den hängde i transportlådan. De stående prismorna/flammorna demonterades och lades i en separat låda. Skador och saknade detaljer noterades genom olika skisser.

Den större/bakre kronan fotograferades på plats innan demontering. Här demonterades flera prismor innan kronan firades ned då det misstänktes att de kunde lossna vid utbärningen. Dessa lades i en separat låda. Fotografering och beskrivning av skadorna gjordes när den hängde i transportlådan.

Kronorna packades för transport till Östersund och Stockholm, KA Jonsson Eftr. Enstaka prismor som låg emot metallstommen kläddes med gasbinda då det var risk för skador. I övrigt fylldes lågorna med förpackningschips.

Återmontering av ljuskronor

Återmontering och slutbesiktning skedde 2013-11-01. Närvarande: Börje Andersson och Niklas Lindberg från församlingen samt Henrik Ylikoski och Björn Olofsson, Jamtli.

Kronorna levererades som de skickades, upphängda i specialbyggda lådor fyllda med förpackningschips. Själva kronan var instoppad i en plastpåse. Prismorna var insvepta en och en i silkespapper, vilket fick sitta kvar tills kronan satt på plats i kyrkan.

Lådorna öppnades utanför kyrkan, då porten var alltför smal för att ta in lådorna. Kronorna bars in hängande från en stång. Kronorna hissades upp genom att ett rep fästes högre upp än vad kronan skulle förankras. Detta för att kunna haka fast kronan på sin krok.

Vid leverans var de båda kronorna försedda med kronkontakter, dessa togs dock bort av vaktmästarna efter upphängning och ersattes med sockerbitar, för att kunna ansluta till tidigare ledningar. Kronorna levererades med glödlampor av äldre modell, vilka byttes ut mot energilampor. Särskilda läsbara säkerhetskrokar medföljde leveransen men de passade inte till krokarna för kronorna.

Löstagbara prismor levererades i en liten kartong vid sidan om. Dessa sattes på plats efter att kronorna var upphängda. På den främre ljuskronan placerades de sex stående ”flammorna” ut mot kyrkorummet.

I samband med uppsättandet av ljuskronorna fotodokumenterades utseendet efter genomförd restaurering.

Beskrivning av utförda åtgärder

Entreprenör för restaureringsarbetet har varit K A Jonssons eftr AB i Stockholm. Följande åtgärder har utförts:

Krona 1 (bakre stora kronan)

Helreovering av stomme inklusive polering och lackning
Elmontering 8+8 lamphållare
Ombindning och tvätt av prismor

Komplettering av prismor

I övre korsbindning:

7 st rörpärlor

12 pärlor

40 cm räfflat rör

I kronans mitt:

8 st pärlor

1 rökfärgat blad 5"

1 klart blad 6"

Krona 2 (främre lilla kronan)

Helreovering av stomme inklusive polering och lackning
Elmontering 8+8 lamphållare
Ombindning och tvätt av prismor

Komplettering av prismor

I övre delen:

2 st rökfärgade blad 4,5"

I nedre delen:

5 st stjärnor samt 3 st blad 5"

4 st blad 4"

2 st rökfärgade blad 6,5"

1 rökfärgat blad 6"

Blåst bottenkula, päronform, ca 1810

Som dokumentation av genomförda åtgärder vid restaureringen bifogade K A Jonssons eftr AB enklare bindningsritningar med noteringar om saknade prismor, placering och priser på kompletteringar.

Avvikelser

Arbetena har till viss del avvikit från åtgärdsprogrammet och länsstyrelsens villkor. Ett avsteg är att kravet om att arbetena skulle följas av en konservator inte uppfyllts. Detta har dock klargjorts innan arbetena påbörjades med länsstyrelsen enligt meddelande 2013-06-17. De delar i stommen som utbyts har inte graverats med årtal men dessa delar avviker i sitt utförande så att det klart framgår att de är nytillskott utan att påverka helhetsintrycket av kronan. En viss förändring i placeringen av kronornas prismor har uppstått i samband med omknytningen.

Krona 1 (bakre stora kronan)

En sammanblandning av lösa delar har skett mellan ljuskronorna. Dessa levererades i en mindre låda, tillsammans med respektive ljuskrona. Vid monteringen visade det sig att spjutet (den stående mittpjäsen) slog emot den ovanför hängande droppen på krona 1 (se pilen). Det tolkades då som att stiftet hade bytts ut. Vid närmare studier av före och efterbilder, visar det sig dock att spjuten hamnat i fel låda. Detta är något som kommer att åtgärdas så snart som möjligt.

De glaspärlor som håller upp den päronformade droppen, har satts ihop i en annan ordning än tidigare (jämför med infälld bild).

Kronan har försetts med en ny fasetterad kula som avslutning. Tidigare satt här den päronformade bottenkula, som nu hamnat på den andra kronan (se under "Bilder"). I uppdraget har ingått att om möjligt komplettera saknade prismor. Här har man dock flyttat den befintliga kulan till den andra kronan. Kanske har man tyckt att den stilmässigt och storleksmässigt passade bättre där (?).

Kronan har försetts med två stycken nya ljushållare (bilden till höger). Dessa skiljer sig något åt från de övriga (bilden till vänster). Manschetten på de nya ljushållarna har en något mindre diameter men samma dekor. Ljuspipan har också en annorlunda utformning. Denna komplettering har diskuterats med beställare och Jamtli.

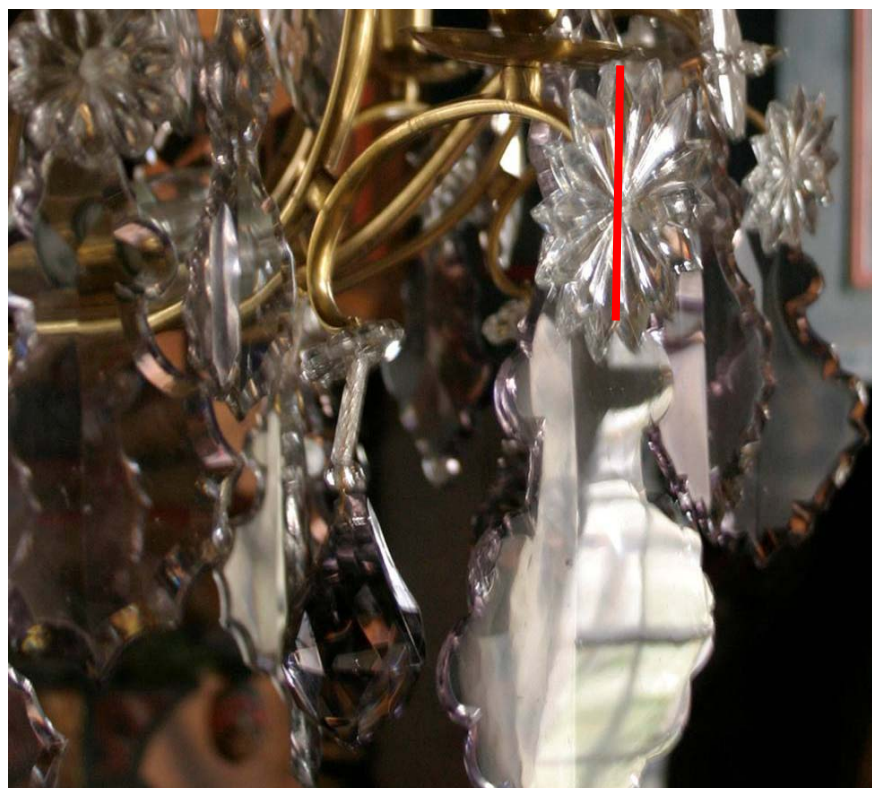
Krona 2 (främre lilla kronan)

”Rosetterna” i den nedre ringen låg tidigare ovanpå de hängande bladen. Efter restaurering har ”rosetterna” monterats stående. Detta är möjligen så

som kronan såg ut från början, men det är inte så som den såg ut då den lämnades in för restaurering.

Före åtgärd.
”Rosetten”
ligger ovanpå
det hängande
”bladet”.

Efter åtgärd.
”Rosetten” har
monterats stå-
ende framför
det hängande
”bladet”.

I beskrivningen över ersatta delar, sägs om krona 2 att den försetts med ”Blåst bottenkula, päronform, ca 1810”. Den bottenkula som nu sitter monterad på denna krona satt före restaureringen på den andra kronan, som istället försetts med en närmast rund bottenkula. I beskrivningen över ersatta delar för krona 1, sägs inget om någon ny bottenkula.

En viss sammanblandning av delar mellan de båda ljuskronorna tycks ha skett vid restaureringen. Dels har spjuten hamnat i fel låda vid packningen, dels har bottenkulan från den ena kronan monterats på den andra. Genom att bottenkulan hamnat på fel krona, blir också beskrivningen över kompletteringar vilseledande.

Antikvariskt utlåtande

Arbetet har med vissa avvikelser följt Jamtlis åtgärdsprogram samt villkoren i länsstyrelsens beslut. Arbetet har följt ovan nämnda handlingar samt de anvisningar som getts av antikvarisk sakkunnig under arbetets gång. Restaureringen av ljuskronorna är rent utseendemässigt väl utfört. Antikvariskt kan dock vissa av förändringarna anses tveksamma. Att justera tidigare ”felbindningar”, tar bort en del av föremålets historia.

Bilder

Krona 1 (den bakre stora kronan) före restaurering.

Krona 1 (den bakre stora kronan) efter restaurering.

Krona 2 (den främre lilla kronan) före restaurering.

Krona 2 (den främre lilla kronan) efter restaurering.

RAPPORTSERIE – JAMTLI, 2014

ISSN 1654-2045

- 2014:1 Collegiebostaden – Sanering av hussvamp, fasadåtgärder samt besiktning av tak på Zetterströmska biblioteket, 2013
Julia Cronqvist
- 2014:2 Ragunda gamla kyrka – Konservering av limfärgsmålat innertak och mindre interiöra putsarbeten, 2013
Julia Cronqvist
- 2014:3 Lockne kyrka – Fasadrestering och omläggning av kopparplåtstak på tornhuv, 2013
Julia Cronqvist
- 2014:4 Åre gamla kyrka – Restaurering av två ljuskronor, 2013
Henrik Ylikoski